AKTIVNOST OMLADINE U SELCIMA 1941.

Luka Antić

Govoriti o aktivnosti omladine i SKOJ-a 1941. u Selcima nemoguće je bez čvrste veze s onom aktivnosti koja joj je prethodila u ranijem razdoblju, tamo negdje od 1934/35. dalje. U stvari, to je bio kontinuirani rad. Ona generacija iz 1934—1937. koje se jedan dio obreo u redovima španjolskih dobrovoljaca, bila je omladina ispod 25 godina života. Njih su naslijedili mlađi omladinci koji su također za sobom ostavili tragove revolucionarne aktivnosti, da bi kasnije nastavili kao članovi KPJ. Tako je i ova generacija mladih iz 1941. pošla istim utrtim putem revolucionarnog odgoja u duhu klasnog revolucionarnog radničkog opredjeljenja pod rukovodstvom KPJ.

Politički odgoj mladih u Selcima bio je neprekidno rukovođen starijim drugovima, članovima KP, a putem skojevske organizacije. Svima je već poznato da je Narodna knjižnica i čitaonica bila veoma pogodna forma okupljanja i političkog obrazovanja mladih. To se činilo putem raznih sekcija: tamburaške, diletantske, putem predavanja, zatim posebno čitanjem marksističke literature koja se nabavljala legalno i ilegalno i potajno kružila od jednog do drugog. Ive Jeličić Tominčić imao je čitavu malu knjižnicu marksitičkih djela i socijalističkih romana koji su inače bili zabranjeni. Sjećam se da je tu literaturu držao u jednom sanduku u vrtu svoje kuće. Ive je često znao pojedinačno ispitivati nas omladince o tome što smo pročitali i kako smo to razumjeli. Bilo je i sastanaka SKOJ-a na kojima se vodila diskusija o pročitanoj literaturi.

Dakle, akcent je bio upravo na marksističkom odgoju pojedinačno i grupno, a također masovno putem predavanja. Tako možemo ustvrditi da je 1941. godina dočekana u redovima mladih potpuno spremno u smislu klasno-svjesnog određenja i spremnosti mladih da slijede politiku KPJ u borbi protiv opasnosti koja se nadvila nad našom zemljom i već uvelike porobljenom Evropom.

U živom su mi sjećanju one svakodnevne burne, možemo slobodno reći političke večeri. Tada smo se masovno okupljali u čitaonici oko jedinog radio-aparata u mjestu i slušali vijesti ,a zatim do kasno u

noć diskutirali o tome što nas očekuje i što nam je raditi. Istina je da je među nama mladima postojala izvjesna doza romantizma.

Godina 1941. počinje sastankom vinodolskih komunista u Borićima iznad Selaca s Radom Končarom sekretarom CK KPH, odnosno zadacima dobivenim na tom sastanku. Aktivnost SKOJ-a i omladine bila je veoma važna tema toga sastanka.

Kakve su promjene nastale u našim redovima poslije sastanka u Borićima?

Manja grupa nas omladinaca — Valentin Lončarić, Zvonko Brozović, Branko Jeličić i Luka Antić — i do tada smo se smatrali skojevcima, ali nismo imali sekretara, odnosno pročelnika skojevske grupe. Nakon sastanka u Borićima dobili smo obavijest putem druga Vlada Cara, člana mjesne partijske organizacije zaduženog za rad s omladinom, da moramo imati sekretara-pročelnika i da moramo plaćati mjesečnu članarinu u iznosu od 2 dinara, što također do tada nismo plaćali.

Ove dvije organizacione promjene učvrstile su našu organizaciju SKOJ-a i nas pojedinačno učinile odgovornijima. Sekretar-pročelnik SKOJ-a postao je Valentin Lončarić koji je inače nešto prije bio primljen u Partiju, ali je zbog malodobnosti bio vraćen u SKOJ.

Kad već govorim o organizacionim pitanjima, moram naglasiti da smo i do 1941, a i dobar dio 1941. godine bili dosta uskogrudni prema proširenju organizacije SKOJ-a. Mi smo imali desetak omladinaca i omladinki koji su bili spremni stupiti u SKOJ. Bili su provjereni na raznim zadacima, a to su i kasnije dokazali svojim ranim odlaskom u partizanske redove. U tu grupu napredne omladine pripadali su: Josip Antić Josipov, Marijan Antić Ivanov, Marijan Antić Nikolin, Stjepan Antić Stjepanov, Branko Brozović Ivanov, Katica Brozović Jurjeva, Marija Brozović Andrijina, Ivan Lončarić Ivanov, Milica Lončarić Mihovilova, Mihovil Lončarić Ivanov, Petar Lončarić Ivanov, Vilim Lončarić Mihovilov, Zvonko Lončarić Josipov.

Pred organizaciju SKOJ-a i omladine 1941. postavili su se složeni i ozbiljni zadaci. U prvim mjesecima 1941. dobivali smo u više navrata materijal i letke koje smo imali raspačavati po mjestu i izvan njega. Raspačavali smo proglas KPJ u ožujku, a zatim letke protiv pristupanja Jugoslavije trojnom paktu i drugo. Putem ovih materijala narod se upoznavao s pravim stanjem u zemlji i s prijedlozima koje je Partija davala kako ne bismo pali pod tuđinsku vlast i da se spriječi bratoubilačka borba.

Slom stare Jugoslavije Selca su dočekala bez članova KPH jer su oni bili u vojsci. Skojevska organizacija djelovala je sama, i moramo priznati da se nije najbolje snašla prilikom rasula vojnoga garnizona u Selcima. Tu je postojala velika mogućnost da se prikupi veća količina oružja, municije i ratne opreme. To je uspjelo samo djelomično, a nešto više prilikom povratka starijih drugova članova KP iz vojske.

Tada smo išli okolo po šumarcima i pronalazili bačeno oružje i sakupljali ga. Mi mladi nismo očekivali slijed događaja koji se zbio tih dana, pa se nismo ni pripremili za akciju. Istina, oružja i opreme sakupilo se prvih dana mnogo, ali se nije pohranilo, te je s dolaskom okupatorske vlasti odmah evidentirano i tako propalo za našu stvar.

Daljnji važan zadatak SKOJ-a i omladine bio je da omladina ne potpadne pod utjecaj ustaštva i okupatora. Ustaše su nastojale da u redove ustaške omladine dovedu što više omladinaca i u tom pravcu vodili su veliku propagandu i obećavali brda i doline. Mi smo tu morali djelovati suprotno i potpuno smo uspjeli. Samo jedan omladinac je prvih dana nasjeo ustašama i već bio otišao u Crikvenicu u hotel Esplanade gdje se sakupljala mladež za ustaške vojne jedinice. Mi smo odmah drugi dan otišli tamo i tog omladinca izvukli iz hotela i odvratili ga od te namjere tako da se s nama isti dan vratio kući.

Stvaranje organizacije ustaške mladeži po mjestima bio je važan cilj ustaša, a isto tako i naš da im to onemogućimo. Pritisak ustaša, tj. njihovih omladinskih vođa koji, istina, nisu bili sinovi našega kraja, već regrutirani iz drugih krajeva, da se stvori organizacija ustaške mladeži, bio je velik. U sporazumu s partijskom organizacijom skojevska organizacija je odlučila da formalno rukovodstvo ustaške mladeži u Selcima uzme u svoje ruke i da na taj način paralizira prodor i utjecaj na našu omladinu. Tako su »rukovodioci« ustaške mladeži u Selcima postali Valentin Lončarić, tada sekretar SKOJ-a, Zvonko Brozović, član skojevske grupe. Oni su odlazili nekoliko puta na sastanak u Crikvenicu i na taj smo način mogli saznati što ustaše namjeravaju i prilagoditi naše djelovanje njihovim namjerama. Ovaj je zadatak skojevska organizacija u Selcima potpuno izvršila tako da nikakve stvarne organizacije ustaške mladeži u Selcima nije bilo.

Život pod okupacijom bio je za nas mlade težak. Mi nismo do tada znali što je to ograničeno kretanje, zabranjeno sastajanje više nas na jednom mjestu, zabrana izlaska navečer poslije prvog mraka i slično. To je stvaralo kod nas mržnju prema okupatoru i spremnost da se borimo protiv njega. Planirali smo i razne bombaške akcije protiv okupatora, ali nam stariji drugovi nisu to dopustili jer bi tada stradalo i mnogo naših građana. Oni su na to gledali šire i temeljitije nego mladi i ako se danas promatra to pitanje, vidi se da su stariji vodili računa o mnogim stvarima i odgovorno o njima razmišljali. Tako smo planirali postavljanje mine na trgu u mjestu prilikom prikazivanja fašističkih filmova, a zatim smo pripremali atentat na vojne komandante. Kad je Mate Kršul, tada sekretar Okružnog komiteta KP za Hrvatsko primorje uhapšen 18. listopada 1941. i zatvoren u drvarnicu ispod stepeništa u Domu prosvjete gdje se nalazila i talijanska komanda u to vrijeme, u tančine smo skrojili plan kako da istog dana u prvom mraku pođemo u akciju za oslobođenje sekretara OK. Srećom je hitnom intervencijom partijske organizacije putem nekih veza Mate Kršul pušten još istoga dana.

Ekonomska situacija bila je u ljetu 1941. jako teška. Nezaposlenost i nedostatak hrane zabrinjavali su svakog mještanina. Takva situacija prijetila je opasnošću da se kod mještana razvije sluganstvo okupatoru koji se razbacivao hranom. Pojedinačni slučajevi bili su evidentni, a kasnije u 1943. nekoliko je mještana zbog toga i platilo glavom.

Ovu situaciju poboljšao je za neko vrijeme početak radova na gradnji jadranske ceste u Povilama. Jednu dionicu te ceste preuzeo poduzetnik Vjekoslav Antić iz Selaca. Gotovo svi omladinci od 15 do 20 godina otišli su tada na rad u Povile i s njima gotovo svi skojevci. To je dobro došlo da se omladinci i na ovaj način izoliraju i udalje od ustaškog i okupatorskog utjecaja, a ujedno je to bila odlična prilika i mogućnost za političko djelovanje među omladinom jer se sada nalazila sva na okupu. Radovi su trajali 3—4 mjeseca. Na tom radu bilo je i nekoliko članova KP i kandidata KPH. Skojevska i partijska organizacija dogovorile su se o načinu djelovanja u novim uvjetima. Osim političkog djelovanja vidjela se mogućnost da se tamo može doći do eksploziva kojima su se punile mine, a također do hrane koja se svakodnevno podizala u skladištu u Novom Vinodolskom. Organizacija je postavljena tako da su dva druga, Andrija Kršul, član KPH i Nikola Kršul, kandidat KP, uspjeli da se dočepaju radnog mjesta punilaca i palilaca mina (fogišti). Tako su mogli gotovo polovinu dnevnog utroška eksploziva oduzeti i pohraniti. Skojevci su se zaposlili u kuhinji i u dopremanju hrane iz Novog Vinodolskog. Tako su mogli jedan dio hrane odvojiti i spremiti. Ta hrana i eksploziv svake subote se prebacivala u Bribir na vezu za partizanski logor. To se činilo tako što su se skojevci nakon povratka svake subote u Selca ponovo odmah vraćali biciklima u Povile i u vrećama preko bicikla ovo prebacivali u Bribir. Svaki tjedan je tako sakupljeno i prebačeno oko 40—50 kilograma hrane, i to graha, riže, tjestenine i slanine koja se dobivala za začin, te oko pet paketa eksploziva, kapisla i korde. Računa se da je na ovaj način u toku nekoliko mjeseci sakupljeno i prebačeno u partizanski logor oko stotinu kilograma eksploziva i nekoliko stotina kilograma hrane. Na ovom zadatku bili su angažirani skojevci Luka Antić u kuhinji i Valentin Lončarić i Zvonko Brozović u spremanju i otpremanju za Bribir. Za eksploziv bili su angažirani, kako sam već rekao, drugovi Andrija Kršul i Nikola Kršul.

Osnivanje Okružnoga komiteta KP za Hrvatsko primorje u rujnu 1941. i dolaskom u Selca Mata Kršula koji je postao sekretar Okružnog komiteta, za skojevce Selaca otvoreni su novi i svakodnevni zadaci. Ti su se zadaci najviše sastojali u vršenju kurirske službe. Osim osobnih kontakata sekretar OK imao je potrebu da svakodnevno putem kurira održava veze, prima i šalje poštu i slično. Na tim su zadacima skojevci Selaca bili svakodnevno angažirani. Dobro se sjećam jednog sastanka što sam ga kao kurir s Bribirom organizirao između drugova Tome Strizića i Blaža Kalafatića koji su došli iz šume, te Mata Kršula kao sekretara OK. Sastanak je održan u studenom 1941. na predjelu stare bribirske ceste iznad crkve sv. Fabijana. Malo je trebalo pa da

se taj dan karabinijerska patrola na konjima susretne sa Strizićem i Kalafatićem u boricima na Barbari gdje su se istovremeno našli i jedni i drugi.

Koncem 1941. dosta smo se oslobodili sektaštva i zatvorenosti prema širem krugu omladine. Selca su bila puna talijanskih vojnika, oko 2000, ili gotovo dvostruko više nego nas mještana. To je jedan od uzroka teškog ilegalnog djelovanja i velike konspiracije. U početku smo radili na principu trojki koje nisu znale jedna za drugu. Kako se NOP sve više razvijao, to je imalo odraza i na rad omladine jer se ta stvarnost nije mogla sakriti. Koncem 1941. počeli smo stvarati organizaciju Saveza mlade generacije, kako se to tada postavljalo. U organizaciju bilo je uključeno dvadesetak omladinaca i omladinki. Svakodnevno je pokret dobivao na svojoj širini. Raspoloženje mladih za odlazak u partizane bilo je vrlo dobro. Za ilustraciju ovoga želim spomenuti događaj kad sam ja otišao u partizansku jedinicu početkom 1942, da me tom prilikom pratila grupa omladinaca cestom prema Bribiru uza sva stražarska mjesta koja je držao okupator na raskršćima i patrolama. To je bilo prvo javno odlaženje u partizane, gotovo pred očima okupatora. Samo nekoliko dana kasnije u partizane su otišli još trojica omladinaca iz grupe koja je mene pratila. To su bili: Marijan Antić Ivanov, Marijan Antić Nikolin, poginuo u partizanima, i Josip Antić Jurjev, poginuo u partizanima. Dakle, u kratkom roku učinili smo mnogo na nimalo lakim zadacima, i omladina je bila spremna i počela je stupati u redove boraca.

Sigurno će se za historičare danas-sutra postaviti ovdje jedno pitanje na koje će tražiti odgovor. Činjenica je da 1941. omladinci Selaca nisu stupili u redove boraca, tj. u partizanske jedinice, već se njihova aktivnost odvijala na okupiranom terenu, kako je to naprijed iznijeto. Ono što mogu kao sudionik tih događaja reći, jest da je kod skojevaca i omladine postojala želja i zahtjevi da idu u partizanske jedinice. Međutim, stalno smo od naših starijih drugova dobivali odgovor da u jedinicu mogu ići samo oni koji su kompromitirani i oni koji dobiju poziv za domobranstvo. Prilikom održavanja kurirske veze s Bribirom također sam se interesirao za mogućnost odlaska u partizane, ali sam dobivao isti odgovor. Stalno se naglašavala potreba djelovanja na okupiranom terenu među omladinom i narodom. Tumačilo se kako ni materijalne mogućnosti, tj. nedostatak hrane i dr., ne puštaju širi odlazak u partizane, a kad je došla zima, onda su se teški uvjeti zime iznosili kao razlog.

Početkom ožujka 1942. došao sam u Drežnicu s desetinom omladinaca iz Bribirskog logora da u bataljonu »Marko Trbović« provedemo dva mjeseca na vatrenom krštenju jer za nas oružja u bribirskoj četi nije bilo. Došli smo u Štab Primorsko-goranskog partizanskog odreda gdje su nas primili komandant Veljko Kovačević i komesar Ivo Vejvoda. Tom je prilikom, iznenađen i obradovan našim dolaskom, komandant Veljko Kovačević rekao komesaru Vejvodi: »Vidiš omla-

dince, a oni kažu da omladina neće u borbu«. Na koga se to odnosilo i odakle takvo shvaćanje, ja tada nisam znao, a ni danas ne znam.

Iz ovoga kratkog prikaza stanja u omladinskom pokretu u Selcima 1941. vidi se da je bilo akcije, spremnosti i odanosti mladih, i zahvaljujući KP, omladina je znala gdje joj je mjesto. Istina, bilo je i neznanja i grešaka, ali NO pokret rastao je i razvijao se svakodnevno sve više i konačno pobijedio.